

Polinèsia Oriental

=====

Conferència dedicada a l'Ateneu de Girona

Barcelona maig 1931

Senyores, ~~e~~ senyors: Invitada amablement i indulgent pel president d'aquesta cultíssima societat l'ilustre literat Don Carles Rahola he vingut avui a parlar-vos dels meus humils viatges a través dels mars i dels continents.

Es per a mi un plaer subtilíssim dirigir-me ^{a un} ~~al~~ públic gironí. Aquesta vella i gloriosa ciutat de tradicions caballeresques i cultes es la meua vila nadiua.

Jo he viscut aquí una infantesa plena de somnis, d'il·lusions. He passat a Girona els primers anys de la meua joventut, época dalerosa, inquieta, amarada del foc dels ideals, dels projectes, de les esperances mes belles, ^{en} ~~de~~ sombrida sovint pels dubtes, pels defalliments, per les impotències materials.

Aquestes epoques, ja llunyanes, de la meua vida tan intenses de sentiments, no poden esborrar-se.

I Girona, la romàntica, la hieràtica, la sensual Girona, va lligada estretament a l'alba de la meua vida, un xic aventurera, als meus somnis més cars, als meus anhels més pregonos.

El meu amor per la naturalesa (que més tard ha esdevingut una passió) va desvetllar-se en aquesta contrada. Les primeres emocions que dec al paisatge, vaig copsar-les al pla rialler de Girona, a la dolcíssima vall de S^{an} Daniel, tan tendre a la primavera, a les vores del Ter, a la romàntica Devesa que em prouia una melangiosa i admirativa sensació....

Les meves primeres aficions literàries, també les dec en aquesta ciutat, bressol d'arts i de lletres, i sobretot, als gironins intel·lectuals, amics fidels del meu pare.

Tal vegada no se m'hauria mai ocorregut d'escriure = tan de bo que no se li hagués ocorregut, dirà algun llegidor decebut = sinó haguessin estat aquelles reunions literàries que sovinte j'aven a casa, a

~~voltant del meu pare~~. Reunions de jurat de jocs florals, d'alguna lectura primerenca. Jo recordo, estretament lligat a les més fortes impressions intel·lectuals d'infantesa, la barba moresca de Rafel Masó, les col·leres subtils de Carles Rahola, el somriure maliciós de Miquel de Palou, el manteu voleiadís i esquerp de Mossen Francisco Viver, la noble silueta de Xavier Montselvatge... Passaria hores senceres evocant aquells temps, i recordo que aleshores va neix~~er~~ el meu desig d'escriure, ~~a~~ ~~if~~ ensem que neixia el meu gran anhel de viatjar.

Per quins tortuosos camins he passat per arribar-hi? Es inver~~o~~
somblant
ssimil i gairebé miraculós pensar-ho. Però totes les rutes deuen ésser bones per atanyer la fita que ha marcat el destí.

I, sigui com sigui, tard o aviat, facilment o lluitant, quan hom arriba on somnia d'arribar i es troba ben segur i ferm damunt la veritable ruta, el record del passat es dolç, i plaent, alhora que melangiós. Esser pobre i aconseguir d'habitar els païssos més llunyans, més exó-

tics, més maravellosos, escriure dels catorze als vint i cinc anys amagant ~~els trets de la meua tristesa i el meu dolor~~ per vergonya tot el que feia, i sentir un dia dir al pare, amic i mestre venerat: "Escriu, no és una prova que el destí ho menava?"

Les meves joies més pures les deo doncs al viatge i a la literatura, i només em cal recordar qui han estat els meus primers mestres i amics literaris, per ~~a~~ que el meu agraïment i la meua simpatia a Girom, amb els seus paisatges i els seus intel'lectuals, sigui d'una ferma ~~inquebrantable~~ *infrangible*.

I ara que ja ~~he~~ ^{sabeu} la joia del meu cor i la meua predilecta i agraïda simpatia a vosaltres, ara puc parlar humilment i breument de Polinèsia.

-II -

Demunt d'aquest immens ocea anomenat Pacífic s'escampen ~~extenen~~ milers i milers d'illes de diferents grandàries, formacions geològiques, i poblades també per diferents races.

Geogràficament aquestes illes han estat dividides en grups: Malassia: Sumatra, Java, Borneo, Filipines. Malanèsia: Nova Caladònia, Nova Guinea, Bismarck, Salomon. Micronesia: Carolines, Marsall i una infinitat d'altres que seria llarguissim ~~nombrar~~ ^{de anomenar} i per fi, Polinesia: de la qual formen part els següents arxipièlags: Gilbert, Samoa, Noves Ebrides, Fidji, Tomotú, Societat, Gambier, Sandwich i Marqueses per no enumerar més que els principals.

La classificació antropològica i ^{ètnica} ~~etnogràfica~~ de les illes d'Oceania es una feina terriblement difícil. S'han escrit molts volums sobre aquesta qüestió. S'han presentat diferents tesis, però mai s'ha arribat

a una conclusió definitiva.

Jo no em proposo ^{PM} donar aquí una conferència científica, no vine prou preparada per a fer-ho, ni aquest aspecte de la meva conversa interessaria segurament el públic en general. Desitjo solament donar ~~un breu~~ ~~text~~ sobre Polinèsia una idea breu de les tesis generals més acceptades fins els nostres dies: Ço es, que els maoris eren una raça tipu, tan antiga com la groga o com la negra i que d'aquesta raça descendeixen els actuals habitants de la Polinèsia, més o menys barrejats amb noves raçes que hi han immigrat posteriorment.

Perque la classificació geogràfica pot donar lloc a confusions de caracter ètnic, establím doncs que Polinèsia, geogràficament parlant, és un grup d'arxipelags que ocupa gairebé la meitat oriental del Pacífic, mentre que el mot Polinèsia no té res que veure amb la raça, vol dir simplement habitant de Polinèsia. Els Polinesis pertanyen a una branca antropológica dels maoris. I els maoris deuen el seu probable o-

rigen a la Nova Zelanda o a les Illes del extrem Sud Pacífic. Segons Lesson (que és un etnògraf dels més autoritats) i segons detalls importantíssims deguts a Jaime Cook, Dumon Durville i molts d'altres, els maoris varen poblar els primers les illes polinèsies.

Una de les grans dificultats per arribar a l'entrellat de tots aquests orígens és la manca de signes d'escriptura. Tot el que ^{se}sap és degut a les tradicions i a les llegendes que han passat d'una generació a l'altra. I, sobretot, a les recerques minucioses, a les investigacions constants de molts homes de ciència, els quals han arribat a dominar tots els dialectes polinèsis i han establert rapports entre ells, a les característiques antropològiques comuns als habitants de diferents arxipelags. Aquests estudiosos investigadors han trobat prous detalls i relacions per afirmar, o al menys pretendre amb moltes probabilitats verídiques, la tesi del maori primer poblador de Polinè-

sia. En general la major part d'escriptors oceànics han negligit la classificació geogràfica, antropològica i ètnica de les illes d'Oceania. I per aquest motiu han omplert de confusió als aficionats de lectures exòtiques. [§] El meu amor a la claredat m'obliga a allargar aquest preambul. Em sembla que no cal que m'estengui més sobre aquesta qüestió. Les recerques i estudis que requereix un tal treball, poden interessar a tot aquell que es dediqui a estudis oceànics, però no a n'aquells que han cercat en la meva conferència un inofensiu i lloable desig de passar bé l'estona.

He titulat el meu humil treball Polinèsia Oriental per tal com es aquesta part de Polinèsia que jo conec amplemment, per haver-hi viscut alguns anys i haver-me dedicat als seus estudis desde 1928. Les illes que componen els arxipelags de la Polinèsia Oriental presenten formes molt diferents. Les dues característiques més remarcables son el tipu d'illa volcànica i el d'illa coral·lina. També passarem lleu-

gerament i rapida sobre aquest estudi tan interessant. Els geòlegs han discutit tan com els antropòlegs i tampoc han arribat a posar-se d'acord. Els uns presenten arguments dignes de consideració a favor de la tesi d'un gran continent enfonsat, els altres sostenen una tesi oposada que resulta molt probable i és ~~ix~~ l'emergió de les grans carenes oceàniques per un fenomen de caràcter volcànic. Els uns i els altres coincideixen però, ^{afirmar} en la remotíssima antiguetat d'aquestes illes. En tot cas el que podem ^{dir} ~~afirmar~~ sense perill d'equivocar-nos, és que a poques milles de la costa, en certs llocs, arran mateix de les muntanyes de corall ^{submergides}, es troben fondàries de dos mil vuitcents metres. El terreny submari, en aquesta regió del Pacífic, és molt més accidentada que ^{en} la major part dels ^{muntanyes} països d'Europa.

Però el que a nosaltres ens interessa en aquest moment, és la descripció dels dos tipus geològics: Illa volcànica i Illa corallina. Pel que fa a l'illa volcànica, ens permetrem una sub-divisió, és a dir, vol-

cànica amb llacuna i volcànica amb trencants. Quant dic volcànica amb trencants em refereixo al tipu d'illa muntanyosa, damunt les falles o platges de la qual trenca la mar directament (com les Balears les Petites Antilles, etc.) Quan dic volcànica amb llacuna, vull determinar l'illa muntanyosa, voltada pels esculls corallins. Aquesta barrera sumergida, posa entre el Pacífic i les platges, una zona d'aigua mansa, damunt del reialme del corall. Les onades, ^{lents} ~~manses~~ o impetuoses es trenquen damunt dels esculls a una milla aproximadament de les platges. L'aigua del mar s'esmuny sobre el barratge coralli, i omple ^{na} aquesta zona d'aigua clara, tranquil·la i transparent, que els francesos anomenen Lagon, els anglesos Lagoon i jo em permeto d'anomenar llacuna.

El segon tipu geològic d'illa que es troba a Polinèsia Oriental, es l'atoll o illa corallina.

Sobre la formació dels atolls tothom està d'acord. L'ur composició geològica es purament corallina, es a dir, que no estan formats ni

de terra ni de pedra, ni de lava..... sino de munts de cadàvers madrapòrics, superposats. Demunt d'un pic sumergit a uns quaranta metres sobre el nivell del mar, comença de neixer el corall. Poc a poc es forma un cono cap girat. Va alçant-se fins arribar a flor d'aigua. Els anys, els segles de constant ~~completament~~ ^{poli} madrapòric, arriben a formar una plataforma circular, que surt en fora de l'aigua. Heu-vos ací una illa. Però per omplir aquesta illa de tot l'encís meravellós que posseirà calen encara anys i segles. L'aigua dolça hi cau abundosa al damunt durant l'epoca de les plujes, i, poc a poc, destrueix el corall formant un gran clot al bell mig. I la lluita entre l'aigua salada i l'aigua dolça comença, i així també l'eterna lluita de la vida amb la mort. Mentre la madrepora exterior es multiplica afavorida pel mar, la madrepora interior mor, i es dissolt al contacte de l'aigua de pluja. I encara calen ~~xxix~~ més anys i més segles per arribar a la forma

definitiva de l'atoll. O al menys d'aquests magnífics i resplandents atolls de la Polinèsia Oriental, que han format un arxipèlag de més de ~~quinte~~ *unitants* illes. ✕

I ara que coneixeu les tres formacions d'illes oceàniques que interessin a la meua disertació, us presentaré tres diferents arxipèlags un de cada ~~tipus~~ *Tipus acompanyat* d'una lleugera descripció de paisatges, caracters físics i costums (i he dit breument ~~perquè~~ *car* un tema tan bast ~~tan~~ *quixirix* tractat amb minuciositat, requiriria tota una obra amb diferents volums).

- III -

Arxipelag de les Marqueses. Tipo volcànic amb trencants. ~~Illes~~

Llur sistema orogràfic es molt simple, hi sol haver una carena principal de la qual parteixen algunes arestes secundàries. Aquestes es subdivideixen, bo i baixant dret la mar on van a morir. Cada carena aparellada amb la carena veïna formen una badia. Els pics més enlairats d'aquestes illes, son de mil dos cents seixanta metres i els més baixos d'unes quatre cents a cinc cents. Totes son relativament petites, puix que Hibaoa, que és la més gran, a-mida uns quaranta kilometres de circumferència.

L'aspecte llur es imponent i magestuós. Solen apareixer als ulls del viatger com radiants esmeragdes, destriant-se damunt la blavor infinita del mar. El dibuix geogràfic és molt accidentat i les puntes i les badies es succeïxen continuadament. Les torrenteres descendeixen l'una

prop l'altra solcant la muntanya ~~del peu~~^{des} dels cims fins a besar la mar. Les arestes baixen també ondulants i vertiginoses, trencant-se bruscamment i formant ferestegues parets basàltiques, que fan l'illa inexpugnable de certs cantons.

La varietat d'arbres és immensa. El baniant gegantí, el Tamanú, el Burau, el llaurer rosa, les gotabes, els taronjers, els llimoners.... tot creix prodigiosament i abundós, cobrint les valls d'una verdura atapeïda i matitzada. Els cims també son verds, però el tapis que els cobreix no està format ni per arbres ni per arbustes, sinó d'una fulguera aspre i espessíssima que fa el passatge impossible.

De mitja muntanya avall, comencen a sorgir de la fronda els magestuosos cocoters. Llurs immenses palmes argentades, es balancejen suau-ment pel damunt dels altres arbres (son els veritables gegants de la selva) llurs troncs prims, esveltíssims, amargeixen, hieràtics, de la ver-

dura impenetrable i en un silenci d'encantament pregon, canten els torrents les cascades i el mar ^{tot} rrompent contra les platges de codols i palets.

Les Marqueses varen ésser descobertes en 1595 per un navegant espanyol, Alvare Mendana de Neira. Les batejà amb el nom de Marqueses de Mendoza, com homenatge a l'esposa del vice-rei del Perú, per compte del qual viatjava Mendana.

Aquest grup d'illes es compon d'onze unitats, algunes de les quals no estan habitades. Els espanyols ~~en~~ en prengueren possessió però ben tost varen abandonar-les. Jo crec que els primers ~~homen~~ blancs que trepitjaren aquesta terra de guerrers antropòfags varen ésser els homes de l'equipatge de Mendana.

Més tard ^{amb} altres celebres navegants varen visitar-les però ningú es va veure ~~en~~ cor de quedar-s'hi. Les Marqueses eren illes ferestegues, misterioses i estranyes. No convenien més que als esperits molt

forts. Els primers blancs que varen habitar-hi foren aventurers, homes
al marge de la llei ~~que~~ ^{que cercaven} en aquest apartat recó del Pacífic, un refu-
gi segur. que hom pot viure-hi feliç, malgrat aixó, ho prova el títol
de la cel'ebre novel·la de Melville "Un eden caníbal". i el ^{altres com els} melangiós
"Diners salvatges" de Max Rasquet, ^{llibre interessantíssim} i ~~interessantíssim~~ llibre "Typee", ~~del mateix autor, on conta la cel'ebre~~
~~aventura que el feu restar a les Marqueses fugint dels horrors d'un~~
~~infern professional (era marítim a bord d'un vaixell americà.)~~ El ca-
pità Porter també va restar-hi anys i anys. Va organitzar la vida dels
indígenes, x dirigí les guerres fraticides i les expedicions per mar, pe-
rò ell també era un aventurer.

França va pendre posició de dites illes en 1842, i des d'alesho-
res tot ha canviat profundament pels indígenes. Els missioners ~~que~~ ^{aconseguien} pro-
testants que hi habien desembarcat avans no ~~havien aconseguit~~ gran cosa
respecte a perfeccionament moral i religiós. ~~Excepció~~ Pel que toca als
francesos, malgrat la seva colonització respectuosa i comprensiva, es

pot dir que han contribuït més aviat a la despoblació i a l'empobriment d'aquestes illes. Els hi han encomanat ^{a llurs habitants,} tota mena de ~~xixix~~ malalties, mostrat tota mena de vicis, bo i despullant-los poc a poc de llurs terres i de llurs tradicions. En resum: els han portat una infinita misèria espiritual i material. Abans els marquesans eren un poble de pura raça maorí, forts, elàstics, ben fets, la pell lleugerament morena, els cabells negres i brillants. Les dones tenien una gràcia exquisida. Quirós les compara a les dones de Lima, i les troba superiors. En general tots els navegants i homes de ciència que visitaren les Marqueses entre el XVIIe i XVIIIe. segle, estan d'acord en afirmar que les marquesanes posseïen un dels tipus més perfectes del món. Jo tinc fotografies preses per nosaltres mateixos en 1929, i puc demostrar que malgrat la decadència terrible d'aquesta raça, encara es troben dones magnífiques. Comprenc que en plena puixança racial les indígenes d'aquest arxipèlag fossin unes venus. El tipus pur de la dona marquesana, tal com ens el descriuen Lesson

Max Radiguet i altres viatgers i etnòlegs autoritzats, era d'estatura regular, formes esculturals, ~~però~~ gracioses. Bust magnífic, dels més bells que existeixen al món. La pell lleugerament daurada, just com una noia actual després de l'estiu. Els ulls una mica esbiaixats, però negres, profons i amb pestanyes llarguíssimes i espesses. El nasset un xic axafat, la qual cosa donava un caient graciós al perfil, els llavis groixudets, però fermes i rojoses, les dents d'una blancor esclatant. La cabellera era un veritable mantell sedós i d'una negror blavosa. Tant els homes com les dones anaven gairebé despallats. El principal ~~habillament~~ dels mascles era el tatuatge. Però aquest costum no era solament a base de guarniment, sino que tenia la mateixa importància social que els títols acadèmics o de noblesa. Un individu sense tatuar hauria estat tan mal vist entre la societat marquesana que no hauria pogut aspirar a cap honor ni a cap carrera de primer ordre. Quan més nobles i més importants eren els personatges més espessos eren els dibuixos de les cuixes, dels

braços, del ventre i de les anques, del rostre i fins dels llavis. Un rei o un capitost marquesà apareixia materialment cobert de ratlles, de cercols, de tota mena de figures geomètriques mes o menys estilitzades. Semblava que anessin vestits.

Les dones es tatuaven molt més lleugerament. Tenien el bon gust de no fer-se malbe les fesomies. Solament alguna ratlla lleugera resseguint la curva del llavi o la forma del front, i, sobretot, ~~les~~ reines, princeses i sacerdoques, es feien fer una mena de mitenes tan fines com puntes de Melinas prodigiosament i artísticament tatuades damunt la pell dels braços i les mans.

El tatuatge marquesà demanava una operació infinitament dolorosa. No hi havia cap home que pogués aguantar llarga estona i després de l'operació li calien alguns dies de repós absolut. Romania per molt temps enfebrat i adolorit. Imagineu-se les tortures que calia sofrir per arribar a tenir el cos ple de dibuixos. De vegades calien alguns anys de mar

tibi. El tatuador era un gran personatge, barreja d'artista i bruixot, sacerdot i metge, digne de tota mena de respectes i d'honors. Per l'operació es servia d'un troç de nacre en forma de pinta amb una renglera de punxes ben ^{as molades.} ~~amagades~~. Amb una mà sostenia aquesta eina de cantell al damunt de ~~la zona~~ ^{pell i epidermis} i amb l'altra descarregava un cop de massa, les punxes entraven violentament dintre la carn de la víctima fent-hi una renglera de ferides obertes i doloroses. Aleshores el gran mestre eixugava la sang amb una esponja i aplicava tot seguit als forats un líquid blavós fet de plantes.

La significació dels dibuixos no crec que ningú l'hagi descobert. Sembla, però, que pels sacerdots, reis i capitostos, hi havia alguns dibuixos especials que significaven honors, glòries i reminiscències geneològiques.

La principal ocupació dels marquesans era la guerra i les grans cerimònies d'idolatria, que es celebraven a base de sacrificis humans

i d'actes esgarrifosos d'antropofagia. Els presoners de guerra eren tro-
ssejats, rostits i menjats pels capitosts, sacerdots i guerrers princi-
pals. Les dones (llevat d'alguna cruel sacerdotessa) no assistien mai ~~en~~
aquestes cerimònies. Els temples eren rigurosament tabú per elles, i la
carn humana no era plat pel paladar femení. Quan els deus volien sang,
calia anar a cercar víctimes totseguit. En general, però, tenien la deli-
cadesa de no triar-les entre els individus de la mateixa tribu. Anaven
a les valls veïnes (ocupades per tribus eternament enemigues) i agafa-
ven per sorpresa als pobres descuidats, fossin homes, dones o nins (les
divinitats no tenien preferències ni d'edats ni de sexe). Quan un de llurs
innombrables ^{deus} estava de mal humor, calia apaigagar-lo a força de víctimes
humanes. A voltes en una sola cerimònia s'en sacrificaven sis, vuit i
fins deu. No podien somniar en altra forma de conjurar les malvestats,
i la felicitat de tota una tribu be val algunes vides de tant en tant.
Però tot no era barbarie i superstició en aquesta raça. Possien quali-

tats apreciables i refinaments delicats (no estranyeu que parli en passat, ja us he dit que el poble marquesà ~~està~~ està a les acaballes) .

També tenien ^{per l'art} ~~parlat~~ unes disposicions molt notables.

Llurs punus (mena de atuells de totes granderies i formes), llurs pirogues, llurs tikis (imatge dels deus) llances de guerra, porres, cascs de guerrers i trajos de dansa, inclus llurs teixits fets amb l'escorça d'arbres, acusen una civilització gens menys-preable. Treballaven la fusta admirablement; les embarcacions eren esculpides i amb incrustacions de nacre. Els deus de pedra tenien una expressió que correspon perfectament a la crueltat i calent venjatiu que els feia terribles i obeits. La generositat i franquesa marquesana acoplada a l'hospitalitat tradicional, els fa altament simpàtics i apreciables. Les dones son infinitament amoroses i dolces, escaients i discretes. Els homes condescendents al ensens que dignes, valents i forts. Saben perdonar i comprendre les febleses sexuals de llurs esposes i filles, i acullen als infants amb

Saltar ?

amor, sense esbrimar qui pot ésser el pare.

Una petita anecdoteta lleugerament picant~~x~~ us servirà de mostra per a millor comprendre el caracter marquesà, llur generositat i llur condescendència. Alguns anys avans de l'ocupació francesa, una societat religiosa de Londres va enviar a Oceania un grup d'uns vint missioners protestants. Havien fletat un baixell exclussivament amb aquest obgecte i els anaven escampant per Polinèsia, els uns per~~aci~~ els altres per llà. Quan arribaren a les Marqueses, un dels dos missioners que hi anaven destinats (no se si s'ho feien a sorts o per ordre superior) tenia una por horrible. Certament la fama de fanàtics, sanguinaris i cruels que tenien els marquesans, i els petits reports de canibalisme que havien arribat a oïdes dels sacerdots, no eren pas ~~total~~ *gens a propòsit* per a tranquilitzar. Però diable, un missioner sol estar fet de pasta d'heroi i de martir i altres no s'espantarien en el mateix cas. El pobre xicot (crec que era força jove) va desembarcar tremolant. El seu company era

més valent i va portar-lo a visitar un gran capitost marquesà. El caníbal els rebé admirablement, els obsequià i els hi oferí hospitalitat. Es prestà a acompanyar-los a l'exploració de tota l'illa. El jove missioner tenia por^{d'}"endinsar-se en les ferestes valls sota el brancam, topar-se amb un temple idolatra, lloc de terribles sacrificis, carregat d'idols monstruosos i gegantins" Aixó li semblava una prova massa forta. No s'hi va veure amb cor. En canvi l'altre, va partir tranquil·lament acompanyat del caníbal. Però el salvatge tenia una dona i segons la tradició marquesana va oferir-la al missioner que ~~no partia~~^{restava} 'junt amb la casa i el menjar. Els altres dos s'en anaren mont enlla i la dona, jove i molt bella es preparava ja a disfrutar de l'amor d'un blanc, cosa saborosa per demés i poc frequent encara. Però quin fou el seu despit davant de l'obstinada castedat del sacerdot. Una cosa ^{li} aixís semblava tan impossible que dubtà del seu sexe, i una nit ella i les seves atrevides companyes invadiren la cambra del protestant, i

el despullaren completament. No donaré detalls de l'escena, sols diré per a finalitzar aquesta anècdota que el pobre missioner fugí amb un grapat de roba sota el braç i que el baixell que ~~l'~~els havia portat (per sort encara a la rada) el recollí, tremolós, desesperat, posseït d'una excitació nerviosa que degenerà en malaltia. De resultes d'això va tenir de renunciar a l'evangelització dels selvatges polinesis. I sort que va pendre aquesta determinació. Altrament el selvatge ~~afés~~ indignat per l'ofensa feta a la seva dona, se'n'hauria venjat d'una manera cruel.

En 1929 quan jo vaig visitar les Marqueses en vaig rebre una impressió depriment. Un fatalisme terrible aclapara els pocs maoris que queden en vida. Ni il·lusions ni esperances, ni projectes ni desitjos. Es moren lentament dintre les valls, atacats de malures obscures, sense fer un esforç per a guarir-se. No exhalen un plany de dolor ni un crit de protesta.

Els camps ja no es cultiven. La pesca ja no s'organitza. El mar-quesà veu arribar la mort sense somniar en aturar-la. Ja no es tracta solament dels vells, sino dels joves, dels infants. Aquesta raça de gegants agonitza tota sencera. ~~XXX~~

Per a donar-vos una idea, us diré que aquest poble que no ha tingut mai por de la mort ara l'espera amb delectança. Quan un home es troba feble i malaltis es fa fer la caixa i se la posa al costat del seu jaç. Si s'adona de la proximitat de la mort, estan encare prou fort per a moure's es fabrica el taut ell mateix. Com que no es troba un individu sá en tot l'arxipelag, les jovenetes malaltiges i convençudes de llur propera fi, no escolten cap consell ni creuen res. Es deixen anar als petits plaers que troben per llur trist camí de juvenesa, siguin els que siguin i com siguin, i s'arronsen d'espatlles si algu els diu que així es moriran més aviat.

Jo crec que l'obsesió de la mort els fa sortir al seu pas per

a lliurar-se com més aviat millor d'aquesta afrosa espera.

Tanta misèria i tanta tristesa impressiona al viatger. La decadència terrible d'aquesta raça es un dels cassos més frapants de l'història. Les causes? Ningú les sap. Si algú pot dir alguna cosa, per deure professional o patriòtic, calla.

Jo podria descriure un sens fi d'anècdotes d'alló més emocionants. Però la llargada d'una conferència no ho permet.

Passaré doncs a la segona classificació geològica, es a dir a l'illa volcànica amb llacuna.

D'aquest tipu son totes les illes nomenades

- IV. -

Arxipèlag de la Societat.

que formen com les Marqueses un arxipèlag en dos grups: illes del vent i illes sota el vent, sobrenom donat pels navegants antics d'aquella mars.

La conformació de totes aquestes illes, es el major encís que la natura els hi hagi ofrenat. Taití, la més encisera i atractiva de totes i Moorea la germana bessona, que es troben separades per un braç de mar de dotze milles solament, son dos magnífics jardins sorgint el bell mig del Pacífic.

Altes carenes de muntanyes descendeixen del centre fins la llacuna que les volta, completament cobertes de verdura. Papeete, capital d'Oceania francesa, petita ciutat plena de jardins, desapareix ~~totalment~~ sota els seus arbres gegants. Una ruta fa el torn de l'i-

lla i passa del més tendre paisatge al més grandios i feréstec. Tot l'Oest està cobert de vegetació i de flors, d'arbustes, de fruiters de totes menes mentre l'Est apareix encimbellat sobre les platges en falles vertiginoses i valls estretes. Però l'atractiu més poderós d'aquestes illes es la llacuna, aquesta zona d'aigua mansa que volta les platges i les besa suauement. La corona de corall ha deturat l'onada impetuosa del Pacífic i ací damunt els palets o la sorra no arriba més que a l'eterna carícia d'aquesta aigua tranquila com un llac. Aixó fa que l'herbei i les flors, els arbustes i els arbres mateixos neixin i creixin arran d'aigua. (Al ^{bunac} ~~horac~~ ^{ge} ~~deix~~ caure les branques carregades de flors damunt l'aigua fins a fregar-la suauement. El cocoter, aquest magnific gegant oceànic, neix, no ja arran d'aigua, sino dintre l'aigua mateixa.

Per tot arreu, de la montanya al mar, aquestes gracioses palmes es balancejen, s'inclinen vers el Pacífic eternament amb una muda re-

verència.

La temperatura es tot l'any igual. En prou feines si a l'epoca de les grans plujes el sol pica un xic més ^{durera} ~~sets~~ els nuvols. I, una petita esgarrifança al juliol us fa pensar que sou a l'epoca més freda. Jo no he vist en tres anys pujar el termometre a més de trenta dos graus, al mig dia, i mai l'he vist baixar de divuit a la nit o al matí.

La verdura doncs es eterna, ^{mor} ~~mor~~ una fulla mentre en neix una altre i els fruits i les llegums no s'acaben mai. Desdels cims de l'Aorai (muntanya central d'uns dos mil quatre cents metres) fins prop les platges i prop dels vells rius que la banyen, aquesta illa de somni es un verger florit. Els arbres més fabulosos hi creixen. Exemple: el banian, que arriba a fer deu metres de circumferència. Totes les flors hi viuen facilment: la rosa, la gardènia, el tiaré, el frangi-pani (mena de magnolia) l'hibiscus, els clavells, tot aixó al costat mateix del taronjer i el llimoner selvatge que tenen un perfum tan pe-

netrant. Aquestes illes despedeixen una flaira deliciosa, fins al punt que a algunes milles de la costa ja ~~el~~^{la} sentiú arribar. I si he agafat Taití com a model, és perquè aquesta illa és la bella entre les belles, però Mooreà amb la seva ferestesa i les seves platges blanquíssimes, amb les seves muntanyes accidentades i les profundes badies de Papetoai i de Cook, és pot ésser encara més vella. I no parlem de Raiatea i Tahaa, les dues illes bessones tancades dintre un mateix cinyell de corall, banyades per la mateixa llacuna i encara tan silencioses, tan primitives en tot l'esplendor de la natura verge. I Bora Bora? L'illa solitaria i alterosa amb els seus dos pics característics, les seves dolces valls i la grandiosa badia de Vaitapéé una de les més grans del Pacific!

Jo voldria oferir-vos un llibre en lloc de una conferència (~~la~~^{la} farà segurament d'aquí un quant temps). Però el temps marcat m'obliga ara a concentrar les meves disertacions i a passar per alt mil detalls

interessants sobre el paisatge i les característiques geològiques i físiques de cada una d'aquestes illes.

Passem doncs al caracter dels habitants de l'arxipèlag de la Societat.

Res no ha quedat escrit sobre el primer temps d'aquest poble i les tradicions conservades arriben tan poc lluny, que sinó fos pels geòlegs i els antropòlegs podria creure's que l'història d'aquest poble no té més de sis cents anys. Estudis i recerques concienzoses, han establert a més de tres mil anys la població de Taití. Segons sembla aquesta illa, o Raiatea, foren de les primeres que poblaren els maoris (que com recordarem havien emigrat de Nova Zelanda.)

Els taitians (direm taitians als habitants de les illes de la Societat en general) practicaven com els marquesans l'idolatria i el canibalisme. Però segons sembla no 'es menjaven més que certes parts de la víctima i encara calia esser rei o cap principal. Els ulls, era

la part més apreciada i després del sacrifici hom els oferia al personatge que presidia la cerimònia.

Els habitants de la Societat, guerrejaven també, però amb menys crueltat i ferotgia que els marquesans (tal vegada perquè no eren ja d'una raça tan pura i començaven a degenerar).

Els déus llurs, com els dels marquesans, eren innumbrables i el que resulta més curiós, és que si bé tenien un déu per cada cosa no n'hi havia cap consagrat especialment a l'amor. Éssent les relacions sexuals i la procreació, una cosa tan important, sembla que un déu o un altre podria haver-se'n encarregat. No era així. Si bé els llaüres tenien llur divinitat (una de les més importants) els enamorats no podien acollir-se a cap mena de protecció divina. Jo m'explico aquesta indiferència, a la poca importància social, moral i menys sentimental que donaven a l'amor. Aquest mateix manquement d'importància explicaria també la gran independència de les relacions se-

xuals i la llibertat de les dones, al mateix temps que la condescendència dels homes.

Des~~de~~ dels primer~~s~~ documents que s'han recollit sobre aquestes illes, fins ~~al~~ que els meus ulls mateixos han pogut veure, tot es troba d'acord per afirmar aquesta mena de comunisme sexual. Bugainville, en el seu interessantíssim llibre, "La volta al món", quan parla de Taití elogia la beutat de les dones ~~al~~ ensems que la prodigalitat de llurs carícies. El marit mateix ofereix l'esposa als joves oficials i s'ofen si no ~~lax~~ l'accepten.

Com que no puc donar ~~xxxxxxx~~ ací tota mena de detalls sobre la vida i les costums taitianes explicaré una curiosa practica social característica d'aquest arxipèlag.

La Societat taitiana es trobava dividida en tres castes molt diferents: els Arii, classe superior. Els Raatira, mena de burgesia, i els Manahune, gent del poble.

Els arii eren de casta sagrada dotats d'una puixança i virtut miraculoses. Quan ells tocaven un menjar, aquest esdevenia ^{metzine} venenós pels altres. Els Arii tenien un capitost per família, al qual tots obeïen. Solia ésser un noi molt jove o un infant, car des que un fill de capitost neixia, el pare quedava desposseït de la dignitat de cap de família. El nou nat esdevenia capitost i el pare una mena de regent. Aquesta costum, va engendrar una llei més terrible. Un Arii tenia que escanyar el seu primer fill. El que mancava en aquesta practica, era foragitat de la Societat dels nobles.

Certs autors, pretenen que els Raatira (segona casta) devien ésser antics nobles vençuts per una invasió d'homes superiors (una mena de feudataris) fos com fos cap Raatira ni cap Manahuné (plebeus o servs) podien usar ni una ~~soix~~ silaba d'un nom d'un Arii ni de cap objecte que li pertanyes. I des de llurs pirogues de guerra, fins al troç de tapá que els hi cobria el sexe, tot era tabú per les al-

tres castes i pobre del que no respectes les lleis.

Els taitians com els marquesans, tenien grans temples a l'aire lliure i tikis esculpits amb pedra que representaven llurs divinitats. Socialment, i civilment, sembla que el matrimoni no existia. Un home s'ajuntava amb algunes dones, constituïa una família sense més formalitats. Les dones també practicaven la poliandria, però crec que ho feien més lliurement. Es a dir que els amants no solien formar part de la família, llevat d'alguna excepció.

Una de les característiques més remarcable d'aquesta raça es la beutat acompanyada del sentit hospitalari. Cap estranger s'hauria quedat mai sense casa i sense menjar. I encara actualment, en els llocs més apartats de les illes, quan veuen passar un blanc li criden "Haeremei popaa" (vina home blanc) "Haeremei tamaa" (vina a menjar)

Jo he viscut tres anys en aquest deliciós arxipelag, he visitat

totes les illes i he viatjat, menjat i viscut amb aquests nobles mao-rís. Llurs defectes, varen semblar-me poca cosa enfront de llurs qualitats. Ja no s'assemblen gaire al que havien estat. ~~Aquells grans~~ Però aquella gran generositat, aquella discreció, aquella elegància espiritual i material me'ls varen fer molt apreciables. Vaig sentir una profunda llastima ~~per~~ i una certa vergonya davant de la decadència terrible que ens deuen a nosaltres els blancs, principalment. Som els eterns invasors de pobles que eren benhaurats i que ens deuen llur decadència.

Els mateixos, aquests forts i bells mao-rís d'altres temps, que no tenien vicis ni malalties, que no coneixien l'engany ni l'hipocresia, han apres a l'exemple nostre a beure, a fumar opi, a comerciar i a mentir. Anar al temple sense fé per donar-se importància i per hipocresia i sobretot a conèixer el valor del diner fins al punt d'arribar a vendre's (com ho fan ja avui les dones).

Encara que no fos més que per a fer-nos perdonar, per a reparar lleugerament les nostres injustícies racials, cal nomenar-los amics i ésser lleal per ells i envers ells.

Jo els hi dec tantes hores d'ensomnis lluminosos, d'èxtasis contemplatius, de fruïcions de natura que el meu agraïment durarà mentre visqui.

I per finalitzar passarem al tercer tipus geològic d'illa:

- V. -

Atoll coralli.

Arxipelag Tomotú (o Perillós)

Aquesta darrera denominació varen posar-li els navegants que degut a les corrents marines i a la freqüència d'illes, hi han passat molt males estones. Un gran nombre de baixells s'hi han perdut i algun humorista macabre li ha ofert encare un sobrenom: cementiri de naus.

Recordem la formació dels atolls corallins donada al començament d'aquesta lectura i saltem a la descripció de les illes. De primer an-tuvi imagineu-se el dibuix geogràfic d'aquest arxipelag.

Damunt d'una gran extenssió del Pacífic per eí i per llà es dibuixen uns cercols de corall més o menys perfectes, més o menys frondosos. Son una mena de tortells coberts de cocoters que reben per la part de fora l'escomesa constant del Pacífic amb fondaries conside-

rables. Interiorment son acariciats per un espill netíssim d'aigua cristallina, que passa suauement damunt del món meravellós del corall.

Les fondàries d'aquesta llacuna no van mai més enllà de quaranta metres i segons en quin lloc no arriben a metre i mig. D'illes n'hi han aprop de noranta, però no totes son habitades. Una de les més grans es Fakarava. L'amplada de la banda de corall es de quatre cents a cinc cents metres, però la seva llacuna té noranta milles de perímetre. Aquesta llacuna tan gran, apareix com un veritable mar interior, puix que ni tan sols distingiu l'altre vora. Però hi han illes petites a les quals la llacuna ofereix l'encantament de la seva aigua clara dintre la qual s'enmirallen els cocoters de la vora d'enfront.

El reialme del corall viu doncs encerclat per aquesta banda coberta de verdura. Com que l'aigua sol ésser tan tranquil·la com la d'un safareig i tan neta com la d'un ~~font~~ manantial, podeu veure, passant amb piroga, tot el món animal i vegetal del fons.

Grutes misterioses, serralades, punxagudes, algues immenses, flors de mil colors. Peixos matitzats d'admirables dibuixos, munts de madrepores atapeits, brancatges esbelts de corall dels més puríssims tons.

Tot un jardí submergit amb clarors subtilíssimes apareix als vostres esguards encisats. Aquell mon que vibra sota les lleus frisances de l'aigua, que llu sota el raig ardent de l'astre tropical, que té tonalitats de somni, de misteri, de paradís encantat de les mil i una nit, és el país de les ostres perleres. El meravellós reialme del na-car i de les cel·lebres curculles mareperles que tantes cobejances han despertat.

Fa segles, els pobres habitants d'aquest arxipèlag, foragitats d'un paradís polinèsic s'havien refugiat allí, solitaris, desvalguts, afamats. Si llurs còrpores agils fendien l'aigua clara de la llacuna

i s'aferraven a les ostres per arrencar-les amb les ungles, no era per a cercar-hi el cobejat tresor sinó un aliment. Llençaven la perla i es menjaven l'ostra. Després desdenyosament tornaven a l'aigua les belles curculles de nacre que no els hi servien per res. Ells també, els Tomotús, eren antropòfags com els marquesans i com els tai-tians, però de totes les llegendes i aventures que he pogut llegir referent a aquestes illes, res he trobat que relacioni al canibalisme amb les supersticions. Tot parla de gana o millor dit, de fam. Les tribus desvalgudes llençades damunt d'aquells atolls per un naufragi o per una fugida, no tenien altre preocupació que menjar. La fam els va fer tornar terribles, sanguinaris, ferotges. Ells eren caníbals per necessitat. Una illa feia la guerra a l'altra però l'única finalitat era la lluita per la carn humana.

I ara compendreu perquè he insisit sobre la formació geològica de les illes de Polinèsia.

el poble
Apart de que ~~XXXXXX~~ Taitià i Tomotú sembla menys pur i bell que el Marquesà tots tres son d'origen maori. Tal vegada els Tomotús ja portaven una barreja considerable de negre o de malès, però una tal diferència de caràcter i de tipu amb el de Taiti (d'on ells eren originaris) no pot explicar-se més que per l'influència de les terribles lluites per la vida. I de què venien sobretot aquestes lluites? De la conformació geologica del pais que habitaven, avans que tot. Si les Tomotú haguessin estat illes frondoses com de la Societat o les Marqueses, els homes no haurien estat caníbals per necessitat. No haurien declarat que la carn de blanc era més fada i menys saborosa que la del polinesi.

La vida damunt dels atolls corallins ha estat i segueix essent molt difícil. Encara el tipus de raça es distingeix facilment d'un altre qualsevol de Polinèsia. Son més petits, més musclats, (segurament per l'esforç continuat) tenen la pell molt més morena i l'expressió

bestial. Entre un Taitià i Un Tomotú hi ha la mateixa diferència que entre un home desvagat a un minaire o un pescador, encara que siguin de la mateixa raça, sense oblidar l'influència hereditària. Les dificultats de la vida, la manca d'ombratges i de fruits no explicarien prou la diferència de color i de tipus?

En aquest arxipelag fins els animals son diferents dels altres. A Taiti, el tauró es inofensiu. Aquí és d'una ferocitat terrible. L'home i l'esqual lluiten amb iguals finalitats. El peix vol devorar l'home, l'home vol menjar-se el peix i en aquesta lluita terrible el Tomotú ha esdevingut tossut i cruel.

Però si bé els defectes son molt forts també les qualitats d'aquest poble es destaquen. L'habitant de Tomotú sap el preu de qualsevullga cosa, es coratjos i res el detura. No hi ha en tota l'Oceania un pescador de perles més hàbil i resistent que ell. Es capaç d'estar-se sota l'aigua prop de quatre minuts, i si li doneu

una corda i el porteu a un lloc on hi hagin taurons, es ben capaç de pescar-ne un passant-li un nus ecurredor pel cap.

Neda prodigiosament, i a l'època de la pesca perlera, una embarcació va escampant pescaires per la llacuna. De vegades, es passen set o vuit hores a l'aigua, ades avençant ades capbuçant. Reposen una estona i tornen a la feina. El vaixell que els ha deixat no els passa a recollir fins a la nit. ~~Excepció~~

El corall es reflectari a ^{cultiu} ~~la cultura~~, i per a plantar una mata d'ensiam, tenen avans que comprar uns kilos de terra. Tot son dificultats pels pobres Tomotús. Tenen que beure aigua de pluja que recullen eurosament dintre d'unes cisternes primitives. De fruits no tenen més que el cocoter que neix i creix per tot arreu. De bestiar domèstic no poden tampoc tenir-ne gaire, car l'aliment principal per tothom es el peix. I en aquestes illes, fins les poques gallines que hi han viuen de la pesca. Dels gossos no en parlem, la fam fa correr

homes i besties. El gos es te d'espavilar passant llargues estones a l'aguait per a copsar un peix descuidat. I més tard el seu destí es servir també d'alimentació als homes (es un plat molt apreciat) però el fet notable d'aquesta arxipèlag és que sigui el sol que no es despobli. En mig de tantes dificultats les estadístiques fetes darrerament per el govern francès, acusaven una lleuger~~a~~ ~~augment~~ de població. Si aixó es cert no tindrem mes remei que reconeixre que la intervenció del blanc ha estat nefasta pel polinèsid. La Societat i les Marqueses, han estat refugi de blancs i objecte de les més grans ambicions. Consequencia: La raça s'ha afeblit i les illes s'han despoblat. Les Tomotú, inhospitalàries, no plauen als blancs perque tenen de comprar l'aigua a catorze francs els cinc litres i un kilo de terra els hi costa tres francs. Passar-se de fruits, de flors, de bona aigua i altres requisits no ^{els} es gaire plaent. Hi han hagut i segueixen havent-hi molt pocs blancs que s'aclimatin a aquestes illes. Conseqüencia:

a Jaba

La població augmenta.

Inclinem-nos doncs davant d'aquesta gran raça que mor bo i demanant-li perdó d'haver contribuït a la seva ruïna. Ells dintre de llur barbàrie i primitivisme són forts i benaurats. No els hi calien ni els refinaments nostres ni la nostra educació. No han comprès mai les religions que els hi hem ofert, però saben practicar i recollir tots els nostres defectes i vicis.

Valien molt més avans de coneixere^{reims} que ara. Pot haver-hi cap dubte? Si ara no sentiu simpatia per ells jo hauré mancat^a la finalitat de la meua conversa.

Hi ha un punt negre direu; el canibalisme. I bé, jo m'atreveixo a ~~defensar-lo~~^{disculpar-lo}. I no es que jo ara ~~em~~ m'en declari partidaria, però aquella carn i aquella sang demanaven aquella religió i aquelles

pràctiques. I tots estareu d'acord amb mi que la nostra brillantíssima història de pobles privilegiats en civilització, no acusa menys als blancs de cruels i de barbres. Els detalls i ~~skofaks~~ i la forma son diferents. El fons és igual o pitjor.

Els romans (per no anar més lluny) martiritzaven els cristians ~~skofaks~~ per la defensa de llurs divinitats. Els jueus, feien el mateix en nom de Jeová ofés. L'inquisició perseguia pobres innocents acusats d'heretgia ^{valent-se} ~~valent-se~~ del nom de Jesús. La política anglesa ha cremat Joana d'Arc, Els calvinistes per mor de la Reforma~~is~~ varen sacrificar l'espanyol Servet~~e~~.

Totes les races del mon han ofrenat víctimes als seus deus i a la seva política.

Un partit-pres o un gran orgull racial, podran veure diferències entre els caníbals i nosaltres. Un esperit imparcial, col·locat en un pla superior s'adonarà que els fanatismes, les passions, i les in-

justicies dels homes, s'han practicat i practicaran a tot arreu del mon; Europa com a Oceania, a Assia com a America o a Africa. I que l'home tipu, es a dir, l'exemplar general antropologic nomenat rei de la creació es gairebé igual a tot arreu. Els defectes son més bé d'humanitat que de raça. I el nostre orgull de blancs es molt sovint una ridicula i pueril pretensió.

He dit.